

6. Захаров В.П. Социально-психологический тренинг : учебн. пособие / В.П. Захаров, Н.Ю. Хрящева. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1989. – 43 с.
7. Нежинська О. О. Основи коучингу : навчальний посібник / О. О. Нежинська, В. М. Тименко. – Київ ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. – 220 с.
8. Парыгин Б. Д. Основы социально-психологической теории. / Б. Д. Парыгин – М.: Изд-во «Мысль», 1971. – 351 с.
9. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг / Л.А. Петровская. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.
10. Пов'якель Н. І. Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога: Монографія. / Н. І. Пов'якель – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 295 с.
11. Пов'якель Н. І. Психологічна готовність до партнерства і особливості професійної саморегуляції практичного психолога // Психологія: Зб. на/ ук. пр. НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Вип. 2. – К., 1998. – С. 103–108.
12. Руденский Е. В. Социальная психология: Курс лекций. / Е. В. Руденский – М.: Новосибирск: ИНФРА/М, 1997. – 224 с.
13. Чепелева Н. В. Становлення професійної компетентності в системі вузівської підготовки практичних психологів // Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія: Матеріали методологічного семінару АПН України, 12 листопада 1998 р. – К.: Вид-во «Гнозис», 1998. – 605 с.
14. Rickheit G. Handbook of Communicative Competence / Gert Rickheit, Hans Srohner . – Gottingen : Hubert & Co. , 2008. – 561 p.

Шкраб'юк В.С.

*кандидат психологічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

ДЕПРЕСИВНІ РЕАКЦІЇ ЯК ПРОЯВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Соціальна ізоляція засудженого в місцях позбавлення волі у зв'язку із вчиненням злочину перевіряє на міцність резерви психіки людини, змушує її діяти в умовах екстремальних характеристик пенітенціарного побуту.

Процес адаптації засуджених, які перебувають в пенітенціарному закладі, пов'язаний з ситуаційними умовами, які виникають в результаті змін в соціальному середовищі, переходу індивіда із одного середовища в інше – нове. Засвоєння правил і норм співжиття, вирішення проблемних ситуацій диктує необхідність вироблення нових установок, переконань, властивостей та рис особистості.

Ізоляція людини від зовнішнього світу, фізичне й психічне виснаження, статусно-рольове становище в стратифікаційній системі (наявність попередніх судимостей, кримінального досвіду і т. ін.), можуть кардинально змінити свідомість осіб, які перебувають в установах виконання покарань, спотворити дійсність таким чином, що це згодом призведе до зниження гнучкості в соціальній взаємодії й стане однією з особливих ознак соціальної дезадаптації.

Деадаптація особистості, на думку Л.Е. Орбан-Лембрик, визначає собою психологічний феномен, який виражається в неадекватній поведінці особистості, зумовленій деформаціями реакцій організму, психіки на внутрішні та зовнішні стимули, а також установок, ціннісних орієнтацій, спрямованості особистості. Вираженням деадаптації особистості є широка гама психоемоційних порушень: від негативного забарвлення переживань і вегетативних розладів, до клінічно виражених психопатологічних симптомів [3].

Основними психотравмуючими чинниками, які визначають виникнення деадаптації в місцях позбавлення волі, є:

- соціальна ізоляція у вигляді позбавлення волі з жорстким контролем і регламентацією життєдіяльності засуджених;
- необхідність неухильного виконання всіх вимог адміністрації установи;
- чіткій розпорядок дня і труднощі побутових умов в камері;
- матеріальні труднощі та моральні переживання у зв'язку з адаптацією до незвичного середовища, нових умов життєдіяльності;
- розрив встановлених зв'язків зі звичним оточенням, відірваність від рідних та друзів;
- складність у задоволенні сексуальних та інших звичних потреб;
- постійні та сильні впливи на індивіда з боку криміналізованої частини засуджених, які часто займають головне становище в кримінальній ієрархії [1].

Соціально-психологічна деадаптація засуджених супроводжується виникненням фрустраційного синдрому, який виникає в результаті ламання життєвих планів, перспектив, що проявляється в почутті безнадії, незахищеності і синдрому туги та апатії. Туга за домом викликає у засуджених підвищену збудливість, дратівливість. Посилюють почуття безнадії у засуджених відсутність подальших перспектив, самоізоляція та самотність, одноманітність та монотонність життя в пенітенціарній установі.

Подальший розвиток пенітенціарної деадаптації та пригніченості особистості засуджених може призвести до депресивного синдрому. Частіше за все він проявляється в порушеннях сну, дратівливості, розгубленості, озлобленості, підвищеній агресивності та аутоагресії, які здатні накопичуватися, вимагаючи розрядки.

Депресія – це придушений стан, душевне пригнічення, який характеризується зниженим настроєм (гіпотімією), гальмуванням інтелектуальної і моторної діяльності, зниженням життєво важливих (вітальних) потягів, песимістичними оцінками себе і свого становища, соматоневрологічними порушеннями. Депресії притаманні такі властивості, як, негативна оцінка власної особистості, зовнішнього світу і майбутнього.

Як зазначають С.Д. Максименко, І.А. Коваль, К.С. Максименко, М.В. Папуча: «Депресивний епізод – психічний розлад, що виявляється у пригніченому, тужливому настрої (особливо вранці), песимістичному погляді на майбутнє, зниженні самооцінки та впевненості у собі, ідеях самоприниження і винуватості, думках і вчинках, що можуть призвести до суїциду, зниженні здатності до зосередженості та уваги, психомоторній загальмованості,

порушеннях сну (переважно раннє прокидання), зниженні апетиту та статевого потягу» [2, с. 350].

На виникнення депресії впливають різні біологічні, психологічні та соціокультурні чинники. Проте, саме факт вчинення злочину, кримінальне покарання, соціально-психологічна дезадаптація та ізоляція стають значущими психотравмуючими стресовими подіями для кожного засудженого.

Список використаних джерел:

1. Глоточкин А. Д. Исправительно-трудовая психология / А. Д. Глоточкин, В. Ф. Пирожков. – Рязань, 1985. – 276 с.
2. Медична психологія: [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / С. Д. Максименко, І. А. Коваль, К. С. Максименко, М. В. Папуча. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 520 с.
3. Орбан-Лембрик Л. Е. Юридична психологія : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик, В. В. Кошинець. – Чернівці : Книги-XXI, 2007. – 448 с.